

Blz.	2	De vereniging
Blz.	3	Jaarprogramma Maas- en Swalmdal en MHVS 2009
Blz.	3	Wandelingen Swalmdalgidsen 2009
Blz.	4	Themarondleidingen 2009 werkgroep Dorpsgidsen Beesel
Blz.	4	Jaarprogramma IVN De Steilrand 2009
Blz.	4	Open Monumentendag Swalmen zondag 13 september 2009: Op de kaart
Blz.	5	Voorjaarswandeling Dorpsgidsen Beesel
Blz.	6	Het straatbeeld van mijn kinderjaren (2)
Blz.	9	Kroniek van Swalmen, januari, februari en maart 2009
Blz.	11	Hebt u 't toevallig ook gehoord...?
Blz.	12	Besmettelijke ziektes, een eeuwenoud probleem!
Blz.	14	Flora en fauna van Swalmen (20)
Blz.	15	Uit de oude doos
Blz.	16	Van hot nao haar door 't Zjwaams Waordebook (13)
Blz.	17	Keuninginnepaazje
Blz.	18	Uit het leven van onze voorouders
Blz.	18	Cultuurhistorische landschapselementen in Belfeld (3)
Blz.	20	Het radiotoestel in WOII in Swalmen
Blz.	22	Voogdgedingen Swalmen 1662-1730
Blz.	28	Limburgs is de kortste taal

Foto's aangeleverd door:

Hans Simons	blz. 2-5-9-10-11-14-17-26
Archief MHVS	blz. 22
Archief HVMS	blz. 15
Archief Piet van Buggenum	blz. 6-7-8
Agnes Jentjens	blz. 15
Pierre Verstappen:	blz. 5-11
Fons Nijssen	blz. 9
Twan Ernst	blz. 18
Archief Gidi Verheyen	blz. 20

DE VERENIGING

Berichten uit het Bestuur

In het bestuur zijn alle werkgroepen vertegenwoordigd. Naast algemene zaken worden de verenigingsactiviteiten en de werkzaamheden van de afzonderlijke werkgroepen besproken. Van beleidsbeïnvloeding tot heemkundige ondersteuning aan mensen en organisaties en van redactionele onderwerpen voor onze periodiek tot mogelijke uitgaven van boeken. De rubriek "Berichten uit het Bestuur" is een beknopte weergave van besproken punten. Het is ondoenlijk om alle punten te beschrijven. Daarvoor bent u welkom op de openbare bestuursvergaderingen, waarin u over alle punten vrijelijk kunt meediscussiëren.

- Bomen aan de Kroppestraat. Door diverse mensen zijn wij benaderd over de bomen die aan de Kroppestraat zijn gekapt. De gemeente heeft ons in een vroege fase benaderd. Wij hebben de bomen bekeken en de beschrijving in de bomennota van de gemeente Swalmen. In deze nota stond dat de bomen op termijn gekapt zouden worden, omdat zij voor veel overlast kunnen gaan zorgen. Niet de vallende bladeren op de auto's, maar door het uitgroeien van de kruin is het mogelijk dat er schade ontstaat aan de gebouwen. In overleg hebben wij geconstateerd dat het beter is om dan de bomen nu te vervangen door inlandse soorten, zodat de straat weer snel een volgroeide laanstructuur krijgt.

- Bomenkap algemeen. De gemeente Roermond heeft een ander bomenkapbeleid dan de voormalige gemeente Swalmen. Particulieren mogen op hun eigen terrein tot vijf bomen kappen zonder vergunning. Dit mogen geen monumentale bomen zijn en de particulier moet ook bekijken of de bomen niet onder een speciale natuurbeschermingsregeling als de Natuurbeschermingswet, Ecologische Hoofdstructuur of Boswet vallen. Wij zijn van mening dat je die beoordeling niet enkel aan de particulier kunt overlaten en dat de gemeente hier een taak in zou moeten nemen of goede voorlichting moet geven waar particulieren op moeten letten. Bij bomen in het openbaar gebied moet altijd een kapvergunning worden afgegeven en gepubliceerd. Belanghebbende burgers kunnen hier dan bezwaar tegen maken. Belanghebbenden zijn over het algemeen alleen diegenen die de bomen vanuit hun woning zien of organisaties die dit statutair geregeld hebben. Alertheid is geboden om onze gemeente groen te houden.

- Woonwagenkamp. In de collegebesluiten van de gemeente Roermond konden wij lezen dat de gemeente voornemens is het woonwagenkamp te

verplaatsen. In overleg met de gemeente hebben wij 4 alternatieve locaties, grenzend aan bewoning en aan industrie, aangereikt.

- Herinrichting en bomenkap tussen de Meander en de Swalm. Het gebied wordt opnieuw ingericht. In het watervoerend gedeelte van de Swalm wordt een oude stort van de firma Coorens verwijderd. In het na inrichting en toegan-

kelijk gemaakte gebied komen Schotse Hooglanders of Galloways te lopen. Op de hoger gelegen delen, direct achter de woningen, worden fruitbomen geplaatst. Het fruit is voor mens en dier vrij te gebruiken.

- Open Monumentendag. Dit jaar staat de open monumentendag in het teken van Kaarten en landschap. De MHVS zal onder andere een tentoonstelling van diverse zeer oude kaarten uit de regio organiseren in het Atrium van het oude gemeentehuis te Swalmen.

- Met Rijkswaterstaat is verschillende keren contact geweest over de inrichting onder de (A73) brug over de Swalm en het uitpakken van de Naborch. De afscheiding tussen het fietspad en de natuuronderdoorgang zal gebeuren met een gevlochten wilgenscherm. Het uitpakken van de Naborch zal nog wel even duren. Rijkswaterstaat is bang dat indien men de versteviging verwijdert, de Naborch zal inzakken. Wij zijn tevens aan het kijken of er geen financiële potjes zijn om de Naborch verder te herstellen of te conserveren.

Toine Wuts

JAARPROGRAMMA 2009

Heemkundevereniging Maas- en Swalmdal en Milieu- en Heemkunde Vereniging Swalmen
(onder voorbehoud, nadere publicaties in 't Zjwaemke en 't Gazetje)

Juli/Augustus	Vakantie
13 september	Open Monumentendag (Milieu- en Heemkunde Vereniging Swalmen, Heemkunde Vereniging Maas- en Swalmdal)
Oktober	Weekendexcursie natuurwerkgroep (Milieu- en Heemkunde Vereniging Swalmen)
Oktober	Wandeling Nacht van de Nacht (gezamenlijke activiteit)
November	Cursus Zjwaams (Milieu- en Heemkunde Vereniging Swalmen)
December	Lezing over gebrandschilderde ramen (gezamenlijke activiteit)
December	Kerstwandeling (gezamenlijke activiteit)

En verder..... het programma kan nog worden aangepast. Verder staan er (onder voorbehoud) enkele kleine excursies op het programma. Te zijner tijd komen we hier op terug.

WANDELINGEN SWALMDALGIDSEN 2009

(deze wandelingen worden georganiseerd door Staatsbosbeheer en zijn niet gratis, nadere publicaties in 't Zjwaemke en 't Gazetje)

Dinsdag 7 juli

Zwijnentocht voor kinderen in het Swalmdal, duur 2 uur, start om 14.30 uur bij café de Bos, Bosstraat 115 te Swalmen

Zondag 12 juli

Wandeling door het Groenewoud, duur 2 uur, vertrek om 10.00 uur bij infobord Groenewoud, Groenewoud 8 te Swalmen

Dinsdag 21 juli

Roverspad voor kinderen in het Swalmdal, duur 2 uur, start om 14.30 uur bij café de Bos, Bosstraat 115 te Swalmen

Dinsdag 21 juli

Zomeravondwandeling door het Meerlebroek, duur 2 uur, vertrek om 20.00 uur bij parkeerplaats Muyterdijk

Zondag 26 juli

Avondwandeling: gesnuif en gesnuffel in de Vuilbemden, duur 2,5 uur, vertrek om 20.00 uur parkeerplaats bij kerkje te Asselt-Swalmen

Dinsdag 4 augustus

Safaritour voor kinderen in het Swalmdal, duur 2 uur, vertrek om 14.30 uur bij café de Bos, Bosstraat 115 te Swalmen

Zondag 9 augustus

Ochtendwandeling in het Blankwater, duur 2 uur, vertrek om 10.00 uur bij parkeerplaats kerk Boukoul

Zondag 23 augustus

Dagwandeling van Boukoul naar het Blankwater over Duitsland, duur 6,5 uur, vertrek om 09.30 uur bij parkeerplaats kerk Boukoul

Dinsdag 1 september

Voor de kleintjes: Okki de eekhoorn in het Swalmdal, duur 2 uur, vertrek om 14.30 uur bij café de Bos, Bosstraat 115 te Swalmen

Zondag 13 september

Nazomer Rijkelse bemden met bezoek aan molen de Grauwe Beer, duur 3 uur, vertrek om 14.00 uur bij molen de Grauwe beer, Drakenweg Beesel

Woensdag 30 september

Heksentocht voor kinderen in het Swalmdal, duur 2 uur, vertrek om 14.30 uur bij café de Bos, Bosstraat 115 te Swalmen

Zondag 4 oktober

Ochtendwandeling met aansluitend koffie en vlaai, duur 2,5 uur, vertrek om 09.30 bij café de Bos, Bosstraat 115 te Swalmen

THEMARONDLEIDINGEN 2009 WERKGROEP DORPSGIDSEN BEESEL

(deelname is niet gratis, voor meer informatie kijkt u op www.rondleidingeninbeesel.nl of bel 077-4742158)

Zondag 2 augustus 'Hae vrit miensevleis!', Drakendorproute, duur 2 uur, start om 14.00 uur in café de Maashof

Zondag 6 september 'Met de kunstkenner op stap', Kunstroute, duur ca. 2,5 uur, start in herberg De Bóngerd

Zondag 4 oktober 'Historisch erfgoed aan de Maas', Ouddorproute, duur ca. 2 uur, start in café 't Poshoes

JAARPROGRAMMA I.V.N. DE STEILRAND 2009

Zondag 16 augustus

Insectenexcursie, vertrek om 14.00 uur aan de parkeerplaats van het Limburgs Landschap aan de Eikenbroeklaan op de Bakheide, Beesel

Zondag 27 september

Nieuwsgierig naar paddestoelen?, vertrek om 10.00 uur vanaf de parkeerplaats bij café Maalbekerhohe (Tuenke Janssen) te Belfeld

Zondag 11 oktober

Traditionele herfstwandeling met Maas- en Swalmdal, vertrek om 10.00 uur op de markt in Beesel

OPEN MONUMENTENDAG SWALMEN ZONDAG 13 SEPTEMBER 2009

Het thema van de Open Monumentendag 2009 is: **Op de kaart!**

Op de kaart betekent aandacht voor monumenten die op een of andere manier ooit op de kaart zijn gezet. Het zijn vaak markante gebouwen die op een bijzonder bepalende plek gelegen zijn. Van oudsher worden deze gebouwen al aangegeven op oude kaarten en plattegronden. Ze worden beschreven in oude documenten, op oude, topografische kaarten. Vaak vastgelegd op gravures en schilderijen door kunstenaars wier verbeelding getroffen werd door de schoonheid van oude gebouwen. Belangrijke gebouwen zijn vaak ook beschermd als rijks- of als gemeentelijk monument. Ook Swalmen kent een rijkdom aan monumentale gebouwen. Niet overvloedig in aantal, maar wel de moeite waard.

Tijdens de Open Monumentendag dit jaar zullen de originele Smaberskaarten voor een dag naar hun oude vertrouwde plek terugkeren, in het voormalige gemeentehuis van Swalmen.

Jan Joseph Smabers kreeg in 1771 van de bestuurders van Swalmen de opdracht kaarten te vervaardigen van de Heerlijkheid Swalmen en Asselt. Op de kaarten moesten worden "geteekent de bosschen, bempdens, waters ende huysen". In 1774 was hij klaar met zijn opdracht, 17 kaarten en 1 verzamelkaart was het resultaat. Er zal een presentatie zijn van prachtige foto's, waarvan de plaats terug te vinden is op een van bovengenoemde Smaberskaarten. Er is een tentoonstelling van oude ansichtkaarten van

Swalmen en naar alle waarschijnlijkheid proberen we de jeugd van Swalmen te betrekken bij de Open Monumentendag. We denken dan aan een foto- en/of kleurwedstrijd.

Dus noteer al vast in uw agenda:

zondag 13 september 2009 Open Monumentendag - van 10.00 tot 17.00 uur.

Zoals gebruikelijk wordt het nieuwe wandel-/gidsseizoen geopend met de traditionele voorjaarswandeling.

Dit keer werd gekozen voor een variant op de wandeling van 2008. Op 't laatste moment moest ook deze variant weer aangepast worden, omdat het anemonenbos zich nog niet van zijn fraaiste kant liet zien. Door 't verlate voorjaar stond er namelijk nog geen enkele anemoon in bloei.

De opkomst was geweldig en toen in Herberg de Bongerd werd uitgelegd dat de route wat anders zou worden dan in de publicaties vermeld, was iedereen daarmee akkoord.

Na de uitleg over pand Meuter (Herberg de Bongerd) en Kasteel Nieuwenbroek kwamen we bij 't draaksteekterrein waar gids Jan Ottenheim gedreven uitlegde wat 't Draaksteekspektakel van 2009 ons gaat bieden. Met name de '7 vette jaren' vóór de pauze en 't contrast met de '7 magere jaren' na de pauze is een vondst en wordt uitgewerkt met een totale decorwisseling waarbij een grote levende gezonde boom in volle pracht omgetoverd wordt in een zieke dode boom.

Via de Schans in de Bakhei en 't Bussereinds kapelke kwamen we bij 't ecoduct op de Turfheide, waar uitgelegd werd wat 't doel van het ecoduct was en de eisen waar de bouw aan moest voldoen. Met name het edelhert stond als gidssoort model voor het ontwerp en inrichting van toekomstige grootschalige natuur en aansluiting met Duitsland.

De tocht voerde verder snel langs het niet-bloeiende anemonenbos, langs hoeve Baxhof naar

Rookhuizen en de Hoosterhof.

Hier werden de kolossale graafwerken van de dassenburchten bewonderd en kregen we tekst en uitleg over hun leefwijze.

Bij de nieuwe monding van de Swalm in de Maas bij de dode Maasarm zagen we enorme knaagsporen van een bever, welke een 20 cm dikke boom had omgeknaagd.

En toen gebeurde het ongelofelijke. Het had niet beter geregisseerd kunnen worden. Want bij vervolging van onze tocht door de Aolebergbossen kruisten op klaarlichte dag 3 reeën letterlijk ons pad!

De laatste stop was bij het Rijkels kapelke. Er werd besloten de kortste weg terug naar het dorp te nemen omdat het qua tijd en afstand toch ongemerkt wat uitgelopen was. Maar door de afwisseling en onderwerpen bleek dit niemand opgevallen te zijn en niet storend.

De wandelaars werden bedankt voor hun aandacht en via het stuifduinengebied 'Schoolt' keerden we terug naar Herberg de Bongerd waar de koffie wachtte en waar kastelein Leon als extraatje de vlaai er gratis bij deed.

Kortom een geslaagde opening van het nieuwe seizoen Dorpsgidsen Beesel.

Heeft u interesse in een wandeling bezoek dan de website: www.rondleidingeninbeesel.nl

Pierre Verstappen

HET STRAATBEELD VAN MIJN KINDERJAREN

Deel 2 Het dorpsleven

Piet van Buggenum

In die tijd speelden we gewoon op straat. Alle spelletjes konden we daar veilig uitoefenen: voetballen - touwtje springen - knikkeren - bok-springen - steltlopen - reipen: de velg van een fietsenwiel door middel van een duwstokje met grote snelheid over de weg sturen - een tol met de zweep over de weg slaan en zolang mogelijk draaiend proberen te houden en tikkertje spelen. Af en toe moesten we uitwijken voor een paard met kar. Zo'n kar reed echter zo langzaam dat we voldoende tijd hadden om aan de kant te gaan.

Wat was het een prachtig gezicht, zo'n Belgische knol voor een met rijpe oogst volgeladen kar. En die haam van het paard met z'n mooi opgepoetste koperkleurige belletjes die je al heel uit de verte hoorde rinkelen, prachtig toch! Het monotone geluid van de stappen van het zware beest, als de hoeven in een regelmatig tempo op de weg ploften, klinken me nu weer als een nostalgische melodie in de oren.

Wij zwierven vaak over veldwegen en akkers; door weilanden, langs beken en greppels. Wat was er mooier dan de natuur in de omgeving tot onze speelruimte te mogen rekenen. In die tijd hadden wij nog immens veel ruimte om ons te vermaken.

De meeste plekjes tussen de Duitse grens en de Maas hebben we wel een keer bezocht. Vaak gingen we vissen met een eenvoudige, zelfgemaakte hengel. Ons stekje was dan meestal daar waar het riviertje de Swalm in de Maas stroomde; in het prachtige natuurgebied "de Aoleberg", midden tussen groene weiden vol koeien, doorsneden door de meanderende Swalm en omringd door hoge bomen en struikgewas.

Het spoorwegemplacement aan de Stationstraat was eveneens een van de plaatsen waar we regelmatig vertoefden. Hier viel voor ons altijd wat te beleven. Vaak stonden we verwonderd te kijken als zo'n zwaar beladen goederentrein in beweging kwam. Op de locomotief zaten een machinist en een stoker om het gevaarte te bedienen. De zware zwarte kolos was één brok techniek. Voor het vertrek gooide de stoker, met een grote schop, kolen op het vuur onder de ketel, om de stoomdruk op te voeren. Dat was hard werken bij

een hoge temperatuur. Het in beweging brengen van tientallen zwaar beladen wagons vroeg een enorme energie van de loc. Nadat de machinist het vertreksignaal had gegeven, begon alles te trillen, te puffen en sissend de afgewerkte stoom af te blazen. De witte stoom vermengde zich dan met de zwarte rook uit de schoorsteen. Wanneer de vele tonnen wegende locomotief probeerde de sliert wagons in beweging te krijgen, slipten de grote stalen wielen over de rails voordat ze er grip op kregen. De vonken vlogen eraf.

Op sommige wagons waren remmerhuisjes aangebracht. In ieder daarvan zat een man, de remmer, die op signaal van de machinist de remmen op de wagon met de hand bediende. Deze extra remkracht, op een aantal wagons, was nodig om de enorme massa binnen afzienbare tijd weer tot stilstand te brengen. Luchtdrukremmen waren nog niet uitgevonden.

De personentreinen, met houten banken, waren aan de buitenzijde meestal bedekt met een laagje roet. Het uitzicht door de raampjes was niet altijd even helder. Als we met de trein naar Roermond gingen, mochten we de raampjes niet openen. De zwarte rook, vermengd met vettige roetdeeltjes uit de schoorsteen, zou anders langs de trein onze coupé binnenwaaien.

In die tijd kwamen heel wat leveranciers langs de deuren om hun waar te slijten. Vóór iedere winter kwam de kolenboer met paard en wagen de

wintervoorraad brandstof afleveren: voor de kachel of haard in de zitkamer en het fornuis in de keuken. De zitkamer was het enige vertrek in huis dat werd verwarmd. De man op de bok heb ik nooit schoon gezien, hij was altijd zwart tot achter zijn oren. Het was zwaar werk: met een gebogen rug sjouwde hij de kolenzakken over smalle steile keldertrappen naar beneden.

'Ties het varken', zoals we hem in de volksmond noemden, was de eerste dakloze die ik gekend heb. Het woord dakloze was toen nog niet uitgevonden, maar nu besef ik dat het zo was. Hij bezat geen woning en sliep boven de ovens in één van de dakpannenfabriekjes, waar het lekker warm was. Altijd rook hij naar de sterke drank. Het verhaal ging dat hij spiritus dronk. Op zijn oude fiets slingerde hij over de weg en keek ons met zijn waterige oogjes wantrouwend aan. Wij hielden hem af en toe stiekem voor de gek. Als kleine kinderen wisten we al snel dat hij meestal onder invloed was en wartaal uitkraamde. Hij ging langs de woningen om te vragen of hij een paraplu mocht repareren. Uit medelijden gaven de mensen soms een oude paraplu mee waar hij dan een kleine reparatie aan uitvoerde, die de meeste mensen gemakkelijk zelf hadden kunnen doen.

De groenteman was een van de vaste bezoekers in de straat. We noemden hem altijd: 'De vlucht naar Egypte', omdat hij vaak samen met zijn vrouw en zoon op de bok van de ponywagen zat. Ik weet niet meer of wij hem deze naam hebben gegeven of dat hij, onder deze naam, in het hele dorp bekend was. Groenten kochten ze bij ons thuis zelden, we hadden achter het huis een grote boomgaard en een moestuin. In het buitengebied had hij geen grote omzet.

Vóór de winter maakte mijn moeder veel fruit en groente in. Ze vulde glazen potten (inmaakglazen) en sloot deze af met een deksel en rubbering. Om de glazen hermetisch af te sluiten moesten ze in een grote wekkelbepaalde tijd onder druk en hoge temperatuur worden gehouden. Midden in het deksel van de wekkel zat een gat voor een lange thermometer.

In de kelder stond ook altijd een stenen pot met zuurkool, afgedekt met een plank en een zware kei. Deze voorraden waren voldoende om de hele winter door te komen.

De petroleumboer kwam met een fietskarretje petroleum brengen voor het petroleumstel, waar

mijn moeder vooral in de zomer op kookte. Dit kan men beschouwen als de voorganger van het gasstel met de butagasfles. Waterleiding en gas waren bij ons onbekende begrippen. Voor het water hadden we een pomp in de keuken. Mijn vader pakte die iedere winter in met stro om bevriezing te voorkomen. Het water was destijds nog niet verontreinigd door bodemvervuiling.

De scharenslijper met zijn grote slappe hoed en de schoorsteenvegers zo zwart als roet, waren markante figuren die regelmatig opdoken om hun diensten aan te bieden. De scharenslijper liet zijn slijpsteen draaien via een drijfwerk, gekoppeld aan de trappers van de fiets. De von-

ken vlogen in het rond en af en toe koelde hij de schaar in een bakje water. Dat veroorzaakte een sissend geluid en een wolkje waterdamp.

De melkboer was een dagelijkse verschijning in de straat. We hoorden hem meestal uit de verte aankomen met zijn rammelende melktuiten op de ponykar. Onze melkman hield, naast de melk die hij verkocht, ook van een borrel. Het verhaal ging dat zijn paardje bij ieder café automatisch stopte en dat het 's avonds, als zijn baas op de bok zat te knikkebollen en te snurken, alleen de weg naar huis moest zien te vinden. De melkboer mat de melk af in een maatbeker van één liter. De vrouwen verschenen met een ketel bij de kar, waarin hij de gevraagde hoeveelheid goot.

En dan de bakker op zijn mooie bakfiets waarop zijn naam in sierlijke letters stond geschilderd.

Het rook zo heerlijk naar vers gebakken brood als hij het deksel van de kar openmaakte. Als we met de kermis veel vlaai nodig hadden, omdat de hele familie op bezoek kwam, kookte mijn moeder het fruit zelf en maakte er een vruchtenspijs van. Deze spijs brachten wij in diverse keteltjes naar de bakkerij. Dit scheelde in de prijs van de vlaai. De bakker stak in iedere ketel een kaartje met de naam van de eigenaar.

Vreemde snuiters waren soms de marskramers die vroeger langs de deuren zwierven van dorp naar dorp. De meest gekke artikelen verkochten ze: schoenriemen, spelden, knopen in diverse soorten en afmetingen, elastiek, lint en andere fournituren. Anderen leurdten met dekens en lappen stof voor het maken van jurken of kostuums.

De schillenboer kwam regelmatig langs om groente- en tuinafval op te halen dat geschikt was als voeder voor de koeien, varkens en paarden. De voorloper van het gescheiden ophalen van GFT-afval. Bij ons in het buitengebied kwam geen vuilophaaldienst. Mijn vader composteerde het organisch afval om het, voor de winter, over het land te verspreiden. Veel brandbaar afval werd enkele keren per jaar achter in de tuin opgestookt.

In het dorp was er bij veel woningen een varkensstal waarin men een- of tweemaal per jaar een varken vetmestte. Als veevoer gebruikte men het afval uit de keuken, aangevuld met een meelproduct dat bij de Boerenbond te koop was.

Vooral in de herfst had de huisslachter het druk met het slachten van al die varkens. Nadat het vetgemeste beest naar de slachtbank was gevoerd, schraapte de slager er de haren af, waaraan veel heet water te pas kwam. Daarna haalde hij er de ingewanden en organen uit en hing het kadaver een nacht buiten op een ladder. Een dag later sneed hij het in stukken. Het bloed verwerkte hij, samen met bepaalde delen van het beest, tot balkenbrij, hoofdkaas en braadworst. Het 'goede' gebruik in het dorp was, om het mooiste stukje vlees van het varken naar meneer pastoor te brengen. De beminde gelovigen hielden de pastoor toen letterlijk aan het eten.

Boodschappen doen in het dorp was het werk van ons, als kinderen. De kruidenier was gelukkig dicht in de buurt, net achter de overweg. Met grote letters stond op het winkelraam geschilderd "Koloniale Waren". Alle 'waren' lagen achter de toonbank en veel artikelen zoals: meel, suiker, zout en andere fijnkorrelige producten, zaten in houten bakken en werden door middel van een schepel in een papieren zak afgewogen. Een wijzer, op de grote ronde schaalverdeling van de weegschaal, gaf het gewicht aan. Het laatste beetje, voordat het precieze gewicht bijna bereikt was, werd er voorzichtig met kleine plukjes aan toegevoegd. Het rook er altijd heerlijk naar vele soorten kruiden, die uit onze verre koloniën kwamen.

Vol verlangen keken we altijd naar die vierkante glazen snoepkasten op de toonbank; het water liep ons uit de mond. Wat zouden we daar graag eens met de volle hand in graaien. Soms kregen we een snoepje gratis, een andere keer mochten we voor enkele centen snoep kopen.

De meest noodzakelijke levensbehoeften waren in het dorp verkrijgbaar. Voor de niet dagelijkse behoeften, zoals bepaalde kleding, moesten we naar de stad. Dan gingen we met de trein naar Roermond en keken onze ogen uit. Roermond was voor ons toen hét beeld van de grote stad. Zondagsmorgens was het het allerdrukste op straat. Iedereen ging -moest- in die tijd naar de kerk. Minstens één keer per zondag verplicht naar de H. Mis, soms 's middags nog een keer naar het zogenaamde Lof. Vóór de aanvang van de dienst liepen er honderden mensen vanuit alle richtingen naar de kerk. Alleen zij die heel ver af woonden, kwamen met de fiets. De kerk liep zondags drie- of viermaal vol. Verzuim, zonder geldi-

ge reden, strafte God met een doodzonde en een zwarte plek op je ziel, waardoor je in de hel kwam.

Na de mis ging de stroom mensen in omgekeerde richting weg, maar dan waren het er een aantal minder. Veel mannen hadden de gewoonte om na de mis een borreltje te drinken en/of een kaartje te leggen in een cafeetje. Dat was zowat het enige vertier dat de meeste mensen zich in het weekend konden veroorloven. Dat liep wel eens uit de hand, vooral met de jaarlijkse kermis. Dan zag je, rond twee uur 's middags, mannen lang-

zaam naar huis waggelen. Ze hadden dan zichtbaar moeite om op het rechte pad te blijven. Thuis stond het eten op het kolenfornuis te verpieteren en was moeder de vrouw vaak niet te genieten. Na de preek, 's morgens in de kerk, volgde er dan een tweede donderpreek.

Het rijke roomse leven, met de door de kerk gemaakte regels om de mensen braaf te houden, is al lang verleden tijd. Het kerkbezoek is nu vervangen door het winkelen op zondag, een mens moet toch wat.

KRONIEK VAN SWALMEN, januari, februari en maart 2009

Els Janssen-van Avesaath

Riky Simons-Julicher

januari

2. Het in 2006 geopende Nordic Walking Park Beesel-Swalmen-Brüggen -een initiatief van Swalmenaar Peter Beursgens- mag een groot succes genoemd worden. Voor de liefhebbers zijn er 1000 nieuwe routekaarten gedrukt met elf gemarkeerde routes van gemiddeld zes kilometer.

7. Voor café-zaal De Zwaan, een van de oudste gelegenheden in Limburg, en momenteel in bezit van WoonGoed2Duizend, wordt een nieuwe uitbater gezocht. De laatste -Theo Mouwens- werkte er 25 jaar.

8. Wethouder Tilman Schreurs opent met kinderen van de basisscholen Heide en De Mortel het bouwterrein van de Brede Maatschappelijke Voorziening nabij gemeenschapshuis De Robijn. De leerlingen van basisschool Heide maken tijdelijk gebruik van noodlokalen.

9. Sef en Lies Geraedts-Reinders van de Raayer Luyckweg vieren hun gouden huwelijk.

13. Vandaag mag wethouder Gerard IJff op De Beet officieel het project 'Swalmdal bereikbaar', waaraan de afgelopen maanden hard is gewerkt, openen.

17. Jeu en Truus Delissen-Hebben van Kloosterhof zijn vandaag 50 jaar getrouwd.

24. Het carnavalsseizoen is duidelijk begonnen. Als eerste prins wordt Patrick I Bisschops gekozen als 9e heerser van de Fobmötse. "Ein sjot in de roos" is zijn motto.

Daags erna wordt Dirk Julicher (27) uitgeroepen als 57e prins van de Hopsjokkers met als motto: "Hiej zit meziek in".

En op 31 januari valt aan Ton Simons (37) dezelfde eer te beurt als 60e Kwekkerteprijs. Zijn motto luidt: "'t Kump wie 't kump".

28. Van José Dorssers-Heber (1948) verschijnt de tweede gedichtenbundel met de titel: "In eigen blik weerspiegeld".

februari

5. In BC Broekhin aan de Peelveldlaan vindt de vlak na de herindeling beloofde terugkomavond van het voltallig college van B&W plaats. Van de mogelijkheid om de collegeleden aan de tand te voelen wordt gretig gebruik gemaakt door belangstellende Swalmenaren.

7. Tenslotte completeert Albert van Herten als nieuwe Vader Aar het gezelschap carnavaleske hoogheden.

19. Een jaar na openstelling van de tunnels in de A 73 zijn er nog steeds problemen. Er moet onderhoud worden gepleegd aan de ventilatoren en er is een lek ontstaan in het bassin met bluswater. Het verkeer kan nog steeds slechts van één rijstrook gebruikmaken.

De problemen met de afbouw zijn het gevolg van een te lage aanbieding van aannemer VolkerWessels Tunneltechniek.

22. Inmiddels is het Mertsjektakel op Carnavalszondag in Swalmen een traditie geworden. Steeds meer liefhebbers van carnavalsmuziek zijn deze middag op de markt te vinden. Buiten de geplande artiesten verschijnen onverwacht de LVK-winnaars van dit jaar, 'De Toddezek' op de bühne.

23. Een optocht met veel muziek erin trekt door de Swalmer straten. De Har Cox-wisseltrofee voor de deelnemer(s) met het hoogste puntenaantal is voor de jeugdgroep die hun geld "iesseef" op de bank hebben staan.

De Nepomukonderscheiding 2009 is dit jaar voor Peter Trepels vanwege zijn veelzijdige verdiensten in de Swalmer gemeenschap.

28. Zwemvereniging Eszet is een organisatie die duidelijk nadeel ondervindt van de fusie van

Roermond en Swalmen. Ze krijgen verhoudingsgewijs wel erg weinig baduren toegewezen in de Roerdomp voor het geven van zwemlessen en veel minder subsidie dan voorheen.

28. Ben en Carla Hendrickx, eigenaars van café-harmoniezaal Soranus, openen officieel hun cafetaria 'Oppe Boekoel' in het naastgelegen pand

maart

6,7,8. In het Business Park aan de Heydweg kunnen liefhebbers van kermisorgels drie dagen lang hun hart ophalen bij een door de familie Hinzen georganiseerde internationale kermisorgelshow. Alle grote namen op dit gebied zijn vertegenwoordigd.

7. Open dag in het voormalige gemeentehuis van Swalmen. Wethouder Schreurs verricht de officiële opening van het multifunctioneel gebouw, waarin behalve het gemeentelijk servicepunt, verschillende organisaties op maatschappelijk gebied en gezondheidszorg hun intrek hebben genomen. Tevens is hier nu de bibliotheek ondergebracht, die voorheen aan het Mortelplein gehuisvest was.

18. Burgemeester Henk van Beers huwt in het Roermondse stadhuis Diane de Guerre -dochter van gravin De Guerre-Wolff Metternich- en prins Jean van Nassau van Luxemburg, een broer van groothertog Henri van Luxemburg.

22. De populaire zanggroep 't Zjwamer Keteer, die tijdens de Bonte Avond aankondigde na 11 jaar te stoppen, houdt vanmiddag voor de trouwe fans in een bomvol café Wilhelmina een zeer geslaagde 'kumbek'.

HEBT U 'T TOEVALLIG OOK GEHOORD...?? Interview L1 radio over Voormalig Brits Munitiedepot Pierre Verstappen, Gids Werkgroep Voormalig Brits Munitiedepot

Op Paaszaterdag 11 april moest 't gebeuren. Dan was 't immers 25 jaar geleden dat de omliggende dorpen zoals Beesel, Reuver en Swalmen aan een kernramp ontsnapt waren.

Deze informatie had Frans Pollux van L1-radio opgepikt en hij liet zijn reizende verslaggever Tim op het Broek 't veldwerk doen. Deze moest mij ter plekke in het Voormalig Brits Munitiedepot interviewen.

Het bleek echter dat de reportagebus hiervoor het terrein op moest. En daar werd te laat bij stilgestaan. Wat moet een Nederlandse satellietwagen in een Duits Natuurgebied....???

Kortom het was niet mogelijk om hiervoor nog een ontheffing te regelen.

Daarom werd 't plan bijgesteld en zou de satellietwagen buiten de poort blijven staan en al wandelend met een draadloze microfoon zou 't interview dan plaats vinden. Dit ging allemaal goed, alleen bleek de reikwijdte van deze draadloze microfoon nogal gering.

Tim op het Broek deed zijn werk professioneel, gaf steeds de goede voorzet en stelde gerichte vragen. Deze kon ik afdoende beantwoorden en zo weten nu hopelijk véél Limburgers iets over de reden van het ontstaan van het depot, de Engelse militairen, de munitie en 'Splitterwallen'.

Het werd een zeer boeiend gesprek waarbij ook nog Leo Reyrink van Grenspark Maas-Swalm-Nette aan 't woord kwam.

Hij legde als bioloog uit welke zeldzame vogels hij in de gauwigheid waarnam en vertelde over de metamorfose van het Voormalig Brits Munitiedepot in het huidige natuurgebied.

In opdracht van de Duitse overheid moest hij in

1994 samen met een collega de natuur in kaart brengen. Hij trof hier flora en fauna aan, die ze in beleidsplannen niet beter hadden kunnen bedenken.

Nadat ook nog de grote bosbrand van 1976 uit de doeken werd gedaan en uitgelegd hoe die atoom-bom nu eigenlijk van die kar was gevallen, bleek de zendtijd van een uur al verstreken.

Onder een stralende Paaszaterdagzon begonnen ondertussen recreanten dit schitterende natuurgebied binnen te komen. Al wandelend, fietsend en scatend en uiteraard uitkijkend naar de vele herten die hier vrij in de natuur rondlopen.

Een groter contrast met het oorlogstuig is nauwelijks denkbaar.

Hebt u interesse in een rondleiding op het Voormalig Brits Munitiedepot, bezoek dan de website van de Heemkundevereniging Maas- en Swalmdal: www.maas-enswalmdal.nl. Bij het kopje 'rondleidingen' vindt u alle gewenste informatie.

BESMETTELIJKE ZIEKTES, EEN EEUWENOUD PROBLEEM!

Els Janssen- van Avesaath

Tussen 1347 en 1352 stierf bijna 1/3 van de Europese bevolking aan de pest. Een ziekte die veroorzaakt werd door de pestbacterie *Yersinia pestis*. Deze bacterie werd overgedragen door vlooien van met name de zwarte rat op mensen, maar ook door besmetting (hoesten) van mens tot mens. Rond 1670 verdween deze verschrikkelijke ziekte nagenoeg uit Nederland.

Andere epidemieën ontstonden en lieten hun dodelijk of verminkend spoor na.

Ook melaatsheid kwam in onze contreien voor in de 17e eeuw. De lepralijders of melaatsen kregen een stempel opgedrukt en werden vaak verstoten uit hun omgeving. De ziekte verminkte de mensen en maakte hen lelijk. Lepra werd vaak beschouwd als een straf van God. De leprozen leefden in afzondering en wanneer ze het dorp wilden bezoeken moesten ze al van verre hun komst aankondigen met een ratel of klepper. In Noorwegen droegen leprapatiënten soms zelfs een koebel. In de kerkregisters van Swalmen staan enkele vermeldingen van Swalmenaren die aan lepra leden. In 1642 trouwde Henricus Lenarts (wever) met Agnes Martens en de pastoor vermeldde bij beiden 'leprosi'. Ook bij de doop van hun vier kinderen noteerde hij viermaal dat de vader lepra had. In het overlijdensregister werd in 1664 melding gemaakt van de dood van 'leprosis vagabundus dictus Hans', een zwerver lijdend aan lepra genaamd Hans en in 1669 werd een kind van melaatse zwervers gedoopt. De pastoor meldde in het kerkregister soms ook 'lazari', wat ook melaats betekende. Deze ziekte was besmettelijk maar niet direct dodelijk. Op een landkaart uit 1774 maakt landmeter Smabers

melding van een Melaetencamp in de nabijheid van de Sagershof in het buurtschap Heide. Of hier de lepralijders in afzondering leefden is echter niet bekend.

Tot de achttiende eeuw waren ook de pokken, een infectieziekte veroorzaakt door het pokkenvirus, een belangrijke doodsoorzaak bij met name kinderen. Door de eeuwen heen vielen er

zeer veel slachtoffers. In 1796 ontdekte Edward Jenner dat een infectie met het koepokvirus beschermde tegen de pokken. Er werd een vaccin ontwikkeld en in 1967 werd een wereldwijd vaccinatieprogramma opgezet, waardoor de pokken nagenoeg verdwenen zijn uit onze samenleving.

Een Dysenterie-epidemie in 1676 die ook Swalmer inwoners trof!

De 'rode loop', ook wel dysenterie genoemd, stak herhaaldelijk de kop op, zo ook in Swalmen in het jaar 1676. De pastoor van Swalmen, Adolpho Volquijn, tekende nauwkeurig aan in het kerkregister, wie overleed aan dysenterie.

Eerst iets over dysenterie. Dit was en is nog steeds een besmettelijke ziekte die overal in de wereld voorkomt. De verwekkers van dysenterie zijn *Shigella*-bacillen. De ziekte gaat gepaard met ernstige buikkrampen, diarree met bloederige en slijmerige ontlasting. Mensen kampen met koorts, vermagering en wit beslagen tong. In minder ernstige vorm knappen de mensen na ongeveer 8 of 9 dagen weer op. Toen in 1676 de epidemie in Limburg uitbrak stierven echter veel mensen. Medicijnen waren nog niet voorhanden en men wist niet waardoor de ziekte veroorzaakt werd.

Hoe ontstond deze epidemie?

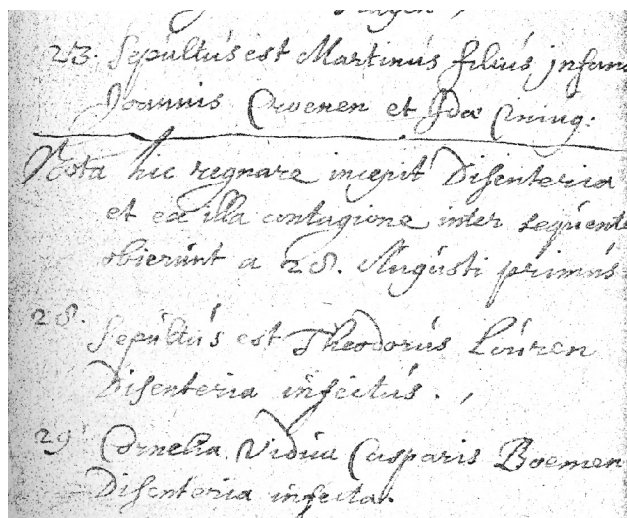
Rond 1676 was er in Limburg een droge hete zomer. Dat had tot gevolg dat het grondwaterpeil daalde en er minder vers water was. Het stilstaande lage water dat in bronnen en beken stond was van zeer onzuivere kwaliteit en een ideale voedingsbodem voor de 'rode loop' was voorhanden. Ook de hygiëne was slecht met als gevolg dat de mensen weinig of geen weerstand hadden en bevattelijker waren voor ziektes. In de jaren 1675 en 1676 was er echter ook een voedselschaarste en door gebrek aan goede en voldoende voeding daalde ook de weerstand van de

mensen. In het archief van Venlo bevinden zich lijsten van roggeprijzen van 1599-1876. Men meldde dat rond 1674 de graanprijzen 50 tot 100% hoger waren dan normaal. Een malder rogge kostte gemiddeld 6 tot 8 gulden. In 1675 was de prijs op zijn hoogst, ongeveer 16 gulden en pas in 1677 daalden de prijzen tot onder de 10 gulden. De gewone burger kon die hoge prijzen niet betalen, dus het was vaak armoe troef. Er was nog een factor die een belangrijke rol speelde in het uitbreken van een epidemie. Rond 1676 was er een verhoogde aanwezigheid van buitenlandse, met name Franse, militairen in Limburg. Dysenterie werd daarom ook vaak de soldatenziekte genoemd. De aanwezigheid van grote aantallen militairen maakte, dat de voedseltekorten nijpender werden en de lichamelijke weerstand van de mensen nog sterker verminderde. In het rampjaar 1672 was Lodewijk XIV de Republiek en de Zuidelijke Nederlanden binnengevallen. Maastricht werd in 1673 door de Franse legers veroverd. In 1676 waagde stadhouder Willem III een poging om deze belangrijke vestigingsstad vanuit Aalst oostwaarts te heroveren met het Staatse leger. Maar legers van de Gulikse hertog Philip Wilhelm van Palts-Neuburg rukten van de andere kant op naar Maastricht. Uiteindelijk moesten de belegeraars afmarcheren en de soldaten trokken zich terug. Tijdgenoten legden echter een duidelijk verband tussen de aanwezigheid van de militairen en de rode loop. De pastoor van Bunde noteerde dat het Gulikse leger de dysenterie in zijn parochie had gebracht en een Dominikaner pater uit Sittard bracht het uitbreken van de epidemie ook in verband met de Gulikse soldaten. De epidemie verspreidde zich in snel tempo door heel Limburg, overal verspreid lagen brandhaarden. In veel kerkregisters noteerden de priesters wie aan dysenterie overleden waren. Van Asselt, Swalmen, Kessel, Heel, Tegelen, Thorn tot Wylre en Wijnandsrade e.a. sloeg de ziekte ongenadig toe. In ongeveer 66 parochies werden notities gedaan in de kerkregisters.

Zuid-Limburg werd het ergste getroffen, gemiddeld 6,3 tot 8% van de bevolking overleed. Noordelijk kwamen deze hoge percentages alleen voor in Tegelen, Swalmen en Swolgen.

In Asselt overleden van juli 1676 tot februari 1677 12 personen aan dysenterie, 3,6 % van het

totaal aantal inwoners dat waarschijnlijk rond de 380 lag.

In Swalmen overleden van augustus 1676 tot mei 1677 63 personen aan de gevreesde ziekte, 7,9 % van een totaal van 800 inwoners.

Op 28 augustus 1676 overlijdt het eerste slachtoffer in Swalmen. In het kerkregister van de St. Lambertuskerk staat vermeld:

'Nota hic regnare incepit dysenteria et ex illa contagione inter sequentes obierunt a 28 Augusti primus' Sepultus est Theodorus Louren dysenteria infectus.

Theodorus Louren was dus het eerste slachtoffer geveld door dysenterie.

Op 29 augustus 1676 werd Cornelia, weduwe van Casparis Boemen, begraven - dysenteria infecta.

31 augustus 1676 werden Henrica Aengevaeren, Anna, dochter van Gisbertus Heijnricx en Gerardus, zoon van Nicolai Gerarts begraven - dysenteria infecta.

In september overleden Mechtildis Smiets, Gerardus van Haelen, Agnes Smiets, Catarina Wijnen, Joanna Peeters, Simon Pijpers, Joannes Textoris (wever), Matthia Emonts, Guilielmis van Haelen, Gertrudis Stockmans, Gulielmus Sartor (kleermaker) in Middelhoven, kind van Paulus Rokes, Mechtildis Stockmans, kind van Godefridus Janssen en Gertrudis Cromptvoets.

In oktober overleden Leonardus Tessers, Leonardus Beeck, Godefridus Slabbers, Sophia en Robertus Pijpers, Henricus Beeck, Anna Alarts, Henricus Franssen, Theodora Bastiaen, kind van Petrus Beeck, Petronella Lindemans. Bij al deze namen werd vermeld dat de mensen stierven aan dysenterie.

Men kan zich voorstellen dat er angst heerste bij de Swalmer bevolking. De overledenen werden zo

snel mogelijk begraven, soms zelfs op de dag dat ze gestorven waren. De mensen waren blij als de eerste kou van de naderende winter weer te voelen was. Men wist uit ervaring dat de ziekte dan weer verdween. Van overheidswege hadden de mensen niets te verwachten vanwege het feit dat men in die tijd helemaal niet wist hoe deze ziekte ontstond.

De bevolking zocht hoop en bescherming in het geloof en bad tot St. Rochus, beschermheilige tegen besmettelijke ziektes. Ook St. Sebastianus werd aangeroepen, maar beide heiligen konden weinig doen om een nieuwe epidemie te voorkomen. Alle gebeden ten spijt werd de Swalmer bevolking toch nog herhaaldelijk getroffen door

'de rode loop'.

Besmettelijke ziektes zijn nooit helemaal uit te bannen. Dysenterie komt nog steeds voor en ook tuberculose maakt nog geregeld slachtoffers, evenals aids, dat inmiddels wereldwijd verbreid is. Wij leven echter in een tijd waarin medicijnen voorhanden zijn waardoor deze ziektes per definitie niet altijd meer dodelijk zijn. De WHO - Wereldgezondheidsorganisatie blijft echter waakzaam.

Bronvermelding: Begraafregister parochie St. Lambertus
De Maasgouw - Jaargang 105-1986 nr. 3 Auteur M.P.H.M. Dings
Archief Milieu- en Heemkundevereniging Swalmen

FLORA EN FAUNA VAN SWALMEN (20)

Koninginnenpage

Hans Simons

Vorig jaar hebben we ze gemist, de bonte fladderaars die ons het echte zomergevoel geven. Om een of andere reden, de geleerden zijn er nog niet helemaal uit, waren er het vorig jaar ineens veel minder vlinders. Maar dit jaar zijn ze op volle sterkte terug. Ze hebben zelfs de voorpagina gehaald, half mei zagen we daar een artikel over de distelvlinder die in groten getale gesignaleerd was.

In dit stukje staat de koninginnenpage centraal, een vlinder die een poos weg uit Nederland leek te zijn, maar de afgelopen jaren steeds algemener is geworden. Een opvallend grote gele vlinder, die een brede doorlopende band van blauwe vlekken met aan het einde een rode vlek aan de rand van de vleugels heeft. Het uiteinde van de achtervleugel loopt uit in een staartje, in het Duits heet deze vlinder dan ook "Schwalbenschwanz", zwaluwstaart.

De vlinder overwintert als pop, de eerste generatie verschijnt bij goed weer rond half april en zien we tot half juni. De tweede generatie, die donkerder geel is, vliegt van begin juli tot eind augustus. In een mooie zomer kan in september een derde generatie vliegen.

Als waardplant (plant waarop de eitjes gelegd worden) dienen schermbloemigen, met een voorkeur voor (wilde) peen en venkel. De rupsen zijn lichtgroen met zwarte strepen en oranje stippen. Als de rupsen gestoord worden, kunnen ze een oranje vorkvormig orgaan uitstulpen (het osma-

terium) en een onaangename geur verspreiden.

De vlinders hebben een spanwijdte van ruim zes tot meer dan acht centimeter en hebben een voorkeur voor droog, matig voedselrijk grasland. Ze kunnen grote afstanden afleggen, dus hebben ze een grote behoefte aan voedsel. Ze bezoeken dus graag nectarrijke bloemen zoals de vlinderstruik, knoopkruid, distel en verbena.

We zien ze vaak rond de toppen van heuvels. Daar ontmoeten de mannetjes en vrouwtjes elkaar. Dat wordt "hill-topping" genoemd. Rond zo'n heuveltop kunnen op een zonnige dag tientallen vlinders gezien worden.

Nog een leuk weetje: vrouwtjes zijn van mannetjes te onderscheiden door twee roodbruine driehoekjes op de onderkant van de vleugel!

Wil je deze mooie vlinder graag in je tuin observeren? Zaai dan wat dille of zet een venkelplant in de tuin. Daarop leggen ze graag eitjes, je kunt dan de ontwikkeling van eitje via rups tot vlinder volgen. Maar ook de bijen zullen je dankbaar zijn!

UIT DE OUDE DOOS

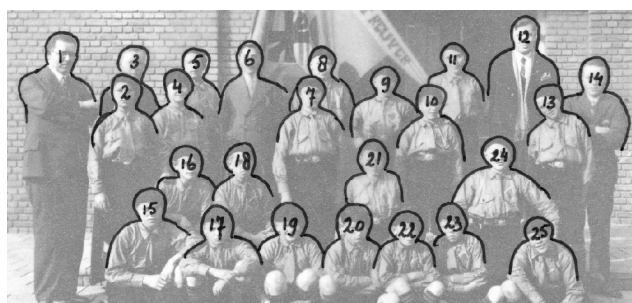
Van Els Janssen-van Avesaath en Agnes Leppers-Jentjens ontvingen wij de namen van de schoolmeisjes van een voormalige VGLO-schoolklas uit ± 1962 die een schoolreisje maakten naar Schiphol. Heel hartelijk dank!

1. Agnes Jentjens	11. Henny Heyman	21. Ineke Janssen
2. Thea Stultiëns	12. Truus Geraedts	22. Toos Huberts
3. Mariet Engelen	13. Riet Peeters	23. Juffrouw Aretz
4. Carla Kessels	14. Marjo Thijssen	24. Truusje Willems
5. Mien Verhezen	15. Trees Stroy	25. Mia Simons uit Beesel
6. Annie Knops †	16. Marjan Rosbender	26. Corrie Huberts
7. Hennie v.d. Warreburg	17. Mia van Goor	27. Juffrouw Cox
8. Claartje van Ool	18. Hannie Swachten	28. Annemiek van Kempen
9. Jeanne van Son	19. Nelly Bremmers	29. José Cox
10. Annemieke Kessels	20. Christien Verstappen	30. Annie Wijnands

St. Josephpatronaat

In dit nummer ziet u een foto uit de dertiger jaren uit Reuver met daarop een groep jongens bij de ingang van het Piusgebouw. De naam van de leider, tweede rechts boven, is Hendrik Peeters. Wie kan ons de resterende namen van deze jongens bezorgen?

VAN HOT NAO HAAR DOOR 'T WAORDEBOOK (13)

Harie van Buggenum

Een rubriek vol speelsigheden, serieuze zaken, knipoogjes naar het verleden, kortom over van alles wat volgens Waordebookredaksielid Harie van Buggenum niet of niet volledig aan bod is gekomen. Natuurlijk in 't Zjwaams.

Wen eine ein fees guf den drinke de gaste oppe **gezóndjheid** vanne feesteling. Det hulp. Zól dae al dae drank zelf módde drinke, den waas dae al óngemoodj veurdet d'r halfwaeg waas. Door det allemaol same te drinke waert 't riziko gesjprèdj. Zo waere allein diegene krank die op angermans gezóndjheid aant drinke blieve. De feesteling zelf kan waal naoderhandj boekpien kriege, wen d'r zuut waat d'r mótt betale.

Pertrette höbs se in saorte. Det kan ein foto zin van emes of ein sjeldriej. Dae dao-op sjeit laef dök nag, mer det hoof neet persee. Wiejer kóns se ouch ein raar pertret höbbe. Dit laef in eder geval nag en is altied ei vroumes. Mit ei lestig pertret en ei lillik pertret is det 't zelfde. Höbs se ei knap vroumes den is det gaar gei pertret mer ei plaetje. Noe is pertret en plaetje waal 'tzelfde mer knap pertret waert nootj gezag.

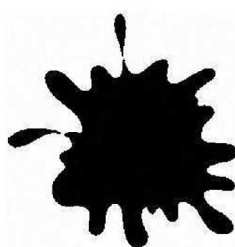
Ei jónk verke waert bak genump. Eine dae meint det de tenj van zo jónk verke **baktenj** heite, dae haet 't mis. Baktenj höbbe onnieks mit bakke te make; waal get mit bakkes, aewel weer neet inne beteikenis van bakhoes. Ei bakkes waert ouch taenge ei gezich gezag en wiewaal det de baktenj neet rechsjtreeks in 't gezich sjtaon waere ze toch daohaer genump.

Ei **bruudje** is ei maedje waat geit trouwe. 't Kan ouch ei maedje zin waat ein funksie haet inne persessie. Biej allebeij heurt inne regel ei wit kleid. Es maedje bös se nootj lang bruudje. Höbs se 't wit klèdje oet, den bös se bruudje gewaes. Jónge kónne ouch bruudje zin en die kónne det onnag ei groot sjtök van häör laeve vólhaje. Ei wit kleid höbbe

die dao neet veur neudig. 't Is genóg wen die vanalles oetvraete waat ein sjietbóks neet durf.

Eine dae **sjiek** geklèdj is hoof daoróm nag gènn sjiekke te zin. Net zo min hoof eine sjiekke, sjiek geklèdj te zin. Wen eine d'rbiej lóp wie eine halfgehangen en dae haet daobiej allerlei gekke sjtreek veil, den kóns se dem grös eine sjiekke numme.

Es se vreuger inne sjool de pen get riejaal inne inktot haadjs gesop den kós dao gemakkelik eine dröppel vanaaf valle. Det waerde ein **klad**. Deedjs se den 't sjrif toe veurdet die klad tegooj dreug waas, den haadjs se d'r daotaengeneuver nag ein; twee kladde dus. Eine dae det geregeld euverkwaam leep 't riziko det de meister 'm bij zien kladde pakde. 't Sjrif wo-in die kladde gemaak wore haaj d'r dao nag neet èns bij neudig.

Eine miens dae ei **besjlaag** krieg haet ei mankement inne kop. 't Kan ouch zin det besjlaag gelag waert op zien bezittinge es d'r get neet wilt betale. Wilt zien vrouw pannekeuk bakke, den mótt die zich eers besjlaag minge en wen ze det besjlaag heel opgewirk haet, den krieg det bakke zie besjlaag. Krieg ei paerd ei nuuj besjlaag, den waert det neet gemink mer gesjmeedj en geit eine zich prizzentere veur ein baan den mótt d'r zorge det d'r good besjlage is, den maak d'r de meiste kans.

Keuninginnepaazje

*Vlinder mit dienne
keuninklikke naam
ich höb dich lange tied
neet meer gezeen
mer ouch gènne venkel
of wilje peen;
dao-op is 't veur dich
pas richtig aangenaam.*

*Mesjien woor 't waer dich neet good genóg
of höbs se es roeps te lang gezóch
nao dien favoriete plek.
Mer inèns bös se d'r toch weer
fladderflódders op en neer
inne berm vanne waeg
wie sjoon óm te zeen
zón somers natuurfenomeen
is toch geweun te gek.*

*'n Foto make lök nej neet
höbs in dien lief gèn rös
vlinders mer van bloom toet bloom:
bös ein brok laeveslös.*

*Perbeer dich te volge mit mien uig
aan dich is zoväöl te óntdèkke
die zzwarte teikening in det gael
mit blauw en roje vlekke.
Die korte sjtertjes achter aan dien vleugelkes
die sprietjes op dienne kop
die bolle uigskes van opziej;
waat kèn dao taengenop.*

*Vlinder mit dienne
keuninklikke naam,
dich zeen is waal heel zeldzaam.*

Riky augustus 2008

UIT HET LEVEN VAN ONZE VOORoudERS

Harrie van Buggenum

5 oktober 1706

Janis Janissen heeft op een voornamē heiligendag bij Lenard Tessers wacholder zitten drinken, waarvoor een boete geëist wordt van drie goudgulden. Bovendien heeft hij oproer, spektakel en vechtpartijen veroorzaakt met Christoffel Smeets. Hij heeft hem verweten zijn vrouw bedrogen en bestolen te hebben. Bij deze vechtpartij heeft hij Smeets in zijn middelvinger gebeten. Janissen werd zelf ook gebeten door Smeets, die hem een stukje van zijn voorste (wijs?)vinger afgebeten heeft. Hiervoor wordt een boete van 4 goudgulden geëist.

Extract vult het Gerichtsprotocol der Heerlijckheit Swalmen ende Asselt in saecke van den Heere alhier cleger tegens Janis Janissen ged(aagd)en. Den 5 oktober 1706.

Den scholtis seght dat den gedaegden op den 29 van den voorleden maendt wesende eenen grooten heijligendagh niet alleen des voormiddaghs tusschen acht ende negen uhren ten huijse van Lenart tessers in vollen gelaegh mit meer anderen heeft sitten wachelter(sterke drank) drincken waerdoor volgens reglement van den 29 januarij 1689 Arlo imo ende naer verboth van den Heere cleger, deswegen gedaen heeft verbeurt 8 amende(schuld) van drij goutgulden maer daerenboven oock ten selven huijse ende lijdt grooten oproer crackeel ende slaegerijen gemaect, mit Christoffel Smeets, hem verwijtende dat hij sijne vrouw bedroogen en gestoolen hadde ende meer andere reciproches (wandaden?) gedaen, soo dat mitten anderen sijn woorden handtgemeijn ende sich geslaegen hebben totten

Bloode(bloedens), in der voegen den ged(aagd)en Christoffel Smeets een gat often grooten crap in sijnen middelste vinger heeft gebeten ende Christoffel Smeets hem ged(aagd)en daertegens oock een deel van sijnen voorsten vinger heeft afgebeten, relaes totte preparatoire(voorbereidende) informatien, dus dat den ged(aagd)en boven de voorss(chreven). boete volgens lantrecht pag.359 alnoch verweerckt heeft eene van vier goltgulden ende gemerckt dat dese onheijlen sijn gesproten vuyttet voorss(chreven). ongeoorloeft drincken ad coque ten hoogsten strafbaer tot voorcomminge van geleijcke meerdere excessen soo concludeert den Heere cleger ten eijnde den ged(aagd)en sal worden gecondemneert(veroordeeld) in de respective amendes(schulden) van drij ende vier goltgulden cum expensis vel alias de facis citatione et proclamatione resulit.

RAL Maastricht, schepenbank Swalmen, inv.nr. 32.

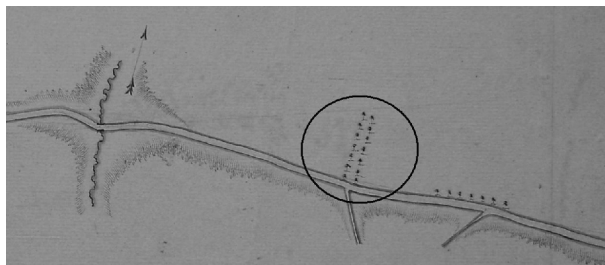
CULTUURHISTORISCHE LANDSCHAPSELEMENTEN IN BELFELD (3)

Veedriften: weg in 't Eckschip

Twan Ernst

Toegegeven, het is een weggetje van niks. De hier beschreven zandweg van amper 150 meter lang ligt westelijk van de Rijksweg in Belfeld halverwege het laatste huis aan de westzijde en de monding van de Schelkensbeek. Het valt tegenwoordig nog minder op, omdat het in het natuurontwikkelingsgebied ligt tussen de Maas en de Rijksweg in Belfeld en daardoor steeds meer 'verwildert'. De tegen de Maas doodlopende zandweg zou ook niet mijn aandacht trekken als de weg niet zo duidelijk was aangegeven op een wegenkaart uit 1828. Daarop is het doodlopende weggetje getooid met een dubbele bomenrij. Nu denk

Het weggetje met dubbele bomenlaan op de wegenkaart uit 1828. Links de Schelkensbeek.

je bij een weg richting Maas misschien aan een oude oversteekplaats, een toegangsweg naar een veer dus. Maar hiervoor zijn geen schriftelijke aanwijzingen te vinden, bewoning ontbreekt in de onmiddellijke omgeving en een tegenhanger in de vorm van eenzelfde soort weg aan de Kesselse zijde is ook niet te vinden. Toch is het weggetje bij nadere bestudering van oude kaarten, de enige weg tussen de oude dorpskern van Belfeld in het noorden en de monding van de Schelkensbeek in het zuiden, die westelijk van de rijksweg aanwezig is. Wat voor functie zal het gehad hebben?

In mijn ogen is de meest logische verklaring een oude veedrift: een route waarlangs het vee naar de weidevelden gedreven (vandaar 'drift') werd. In vroegere tijden bestond de strook grond direct langs de Maasoever uit weidevelden. Door de steile ligging, kwel van grondwater en geregeld hoogwater door de Maas was een functie als landbouwgrond uitgesloten. Nu lijkt deze strook tegenwoordig nogal smal maar we moeten bedenken dat deze situatie pas sinds 1926 zo is. Door de aanleg van de stuw is het waterpeil namelijk 3 meter hoger geworden! Voordien was de strook weidegrond dus een stuk breder.

Om deze graslanden te bereiken moest het vee, liefst zonder veel schade aan de landbouwgewassen, vanaf de rijksweg langs de landbouwgrond naar de Maasoever gebracht worden.

Uiteraard is deze verklaring voor de aanwezigheid van de weg nog niet van doorslaggevende betekenis. Er zijn echter meer argumenten. Het kan namelijk nauwelijks toeval zijn dat aan de andere zijde van de Rijksweg - precies in het verlengde van het weggetje - zich ook een zandweg tegen de oude steilrand van het middenterras omhoog slingert. Deze zandweg is al oud en loopt verder o.a. richting de boerderij Op den Berg en de buurtschap Ronckenstein. Zouden deze boer-

derijen ooit gebruik gemaakt hebben van deze route om hun vee naar de uiterwaarden van de Maas te drijven?

Tot dusver is er geen naam voor onze weg gevonden en het is ook wat vreemd dat het minstens vanaf 1840 (registratie kadaster) al in particuliere handen is. Een rondgang in Belfeld toont aan dat er wel voorbeelden te vinden zijn, waarbij de functie van veedrift in oude (weg)benamingen bewaard is gebleven.

Uitsnede uit de kadasterkaart van 1840.

Een belangrijke verbinding voor de oude dorpskern Belfeld met het Meelderbroek is de huidige Wilhelminastraat. Dat deze weg vooral bedoeld was om het vee richting het broek te kunnen brengen vertaalt zich in de oude benamingen voor deze weg: *Koestraat* of *Veestraat* en, voor de hernoeming in 1930 in Wilhelminastraat heette deze straat *Groenstraat*. Naamkundigen in Noord-Brabant brengen een naam als *Groenstraat* in verband met veedriften of veetransporten. Het kwam natuurlijk herhaaldelijk voor dat het vee op de dagelijkse heen- of terugweg zijn behoefte deed. Deze vorm van 'natuurlijke bemesting' zorgde ervoor dat de weg ten opzichte van de omringende, van nature onvruchtbare stuifduinen, een groener uiterlijk had.

Ook een andere weg in het uiterste noorden van Belfeld heeft haar oude naam ingeruild voor een andere - officieel vastgestelde naam die één van haar oorspronkelijke functies verbergt. De Oude Brachterweg die zuidelijk langs het huidige sportpark Bakenbos loopt stond bekend onder de naam *Veeweg* of *Rijfferstraat*. De oost-west lopende weg verbond Steyl met het hoogterras en het Gulickse achterland. Behalve als handelsroute voor de Steyler Maashaven zal de weg, die ook door het Meelderbroek liep, dus als transportroute gediend hebben voor het vee van de buurtschappen Nabben en Steyl naar datzelfde Meelderbroek.

En dan hebben we natuurlijk nog de vroeger grootste buurtschap van Belfeld, Geloo. In mijn

artikel over Geloo geef ik op bladzijde 30 aan dat vanaf de Tegelseweg verschillende wegen richting oosten (het Meelderbroek) lopen die benut zijn om het vee naar de gezamenlijke weidegronden te drijven. Opvallend vaak lag/licht er aan het begin van een dergelijke weg een boerderij. Een dergelijke weg vinden we ook terug ter hoogte van de Soerbeekweg. Hier loopt de *Koeweg* richting oosten. De weg ligt niet in het verlengde van de Zandstraat, wat men zou mogen verwachten, maar net als bij de Tegelseweg is hij precies gericht op de langs de Soersbeekweg gelegen boerderij die tegenwoordig getooid wordt met de naam Soersbeekhof.

Ook de inwoners van Geloo zullen de uiterwaarden van de Maas als weidegronden hebben benut. De enige verbinding vanaf Geloo naar het

westen werd gevormd door de Boxhoverweg, tegenwoordig de Kapelweg. Het probleem was dat deze weg midden door het Geloërveld liep en dus dwars door akkergronden waar vee niet gewent was. Om toch gebruik van de weg te kunnen maken zal deze van een veekering zijn voorzien. Het is daarom niet vreemd als we in de achttiende eeuw in plaats van de naam Boxhoverweg, de naam Hagendoornsweg tegenkomen voor dezelfde weg.

¹ Twan Ernst, Geloo en het (Timmermans)-Peters Huis, in: Jaarboek Maas- en Swalmdal 20 (2000), blz. 20-42.

HET RADIOTOESTEL IN WOII IN SWALMEN

Gidi Verheijen

In mijn boek 'Het radiotoestel in de Tweede Wereldoorlog' beschrijf ik de belangrijkste gebeurtenissen in Nederland. Alle gegevens die ik in de meer dan 1.000 toenmalige gemeenten heb verzameld zijn in dat boek verwerkt, maar het zou natuurlijk te ver voeren alle details van elke individuele gemeente daarin te vermelden. Via het onderstaande stukje wil ik de, helaas spaarzame, gegevens over Swalmen voor het voetlicht brengen.

De reden dat er slechts beperkte informatie over Swalmen beschikbaar is, is gelegen in het feit dat er nauwelijks stukken of dossiers over WO II in het gemeentearchief van Swalmen bewaard zijn gebleven. Verlies door oorlogshandelingen kan daarin een rol gespeeld hebben, maar zeker ook het bewust opschonen van de archieven. Zo zijn op 13 december 1961, met goedkeuring van B&W, diverse stukken uit de periode WO II vernietigd, zoals alle stukken met betrekking tot de vordering van metalen, motorrijtuigen, paarden en rijwielen door de Duitsers.

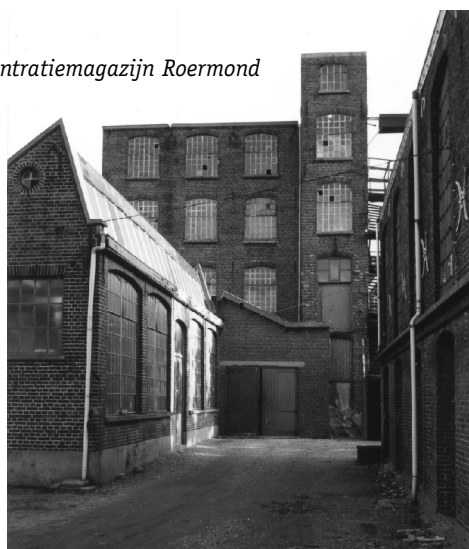
Zou op die datum nog een dossier 'inlevering van radiotoestellen' hebben bestaan, dan zou dat wellicht ook voor vernietiging zijn voorgedragen.

Geen enkele gemeente in Nederland is in mei 1943 ontkomen aan de algemene verbeurdverklaring van radiotoestellen. De bezetter wil met de maatregel een einde maken aan het luisteren naar verboden zenders, zoals Radio Oranje, en zet zich af tegen de verharding in de houding van de

Nederlanders, die is ontstaan door de april-meistakingen.

Swalmen telt op 1 januari van dat jaar 5.034 inwoners. Uitgaande van de inleveringsgegevens van de omliggende gemeenten zouden die inwoners samen 438 radiotoestellen hebben ingeleverd. De auteur is bekend met het ontvangstbe-

Concentratiecamp Roermond

wijs van een inwoner van Swalmen met volgnummer 417. Dat betekent dat het aantal ingeleverde toestellen minstens 417 heeft bedragen. De schatting van 438 stuks lijkt dan ook niet overdreven.

Waar de in Swalmen ingeleverde radio's zijn opgeslagen is niet uit documenten af te leiden. Wel blijkt uit een bron in het Nationaal Archief in Den Haag dat de ingeleverde toestellen op 24 maart 1944 zijn afgevoerd naar een verzamelplaats in Roermond. Die verzamelplaats (concentratiemagazijn) is gevestigd in het pakhuis van de firma Cillekens-Dreessens aan de Roersingel.

Van 26 gemeenten in Midden-Limburg liggen in Roermond in totaal ongeveer 7.000 toestellen opgeslagen.

Van daar zijn alle toestellen per binnenvaartschip naar Duitsland weggevoerd en daar via een distributiebonnensysteem ter beschikking gesteld van 'bombengeschädigte' inwoners, Duitsers die door geallieerde bombardementen hun bezittingen verloren hebben. De auteur heeft van één transport vanaf Roermond de details gevonden. Het betreft een transport van 24 juli 1944 met het schip Klaja III, geladen met 7.888 toestellen uit Maastricht en 2.200 uit Roermond, met bestemming Neusalz. In Swalmen heeft dus niemand zijn kostbare radio teruggezien.

Van de gemeenten die aangeduid zijn met een bolletje (waaronder Swalmen) zijn de ingeleverde radiotoestellen afgevoerd naar het concentratiemagazijn in Roermond.

Voor heel Nederland ziet de inlevering er als volgt uit.

Ruim 9 miljoen inwoners leveren samen 825.000 toestellen in. In totaal zijn er 275.000 naar Duitsland afgevoerd en ongeveer 75.000 naar bestemmingen binnen Nederland (voor Wehrmacht, Duitse scholen en pensions in Nederland, etc.). Een groot deel (ongeveer 350.000 stuks) is als schroot geëindigd; het gaat

hier om toestellen die door oorlogshandelingen zijn vernield of van een slechte kwaliteit zijn (oud, incompleet en/of defect).

De 125.000 toestellen die aan de eigenaren worden teruggegeven zijn in het algemeen oude en defecte toestellen of zelfbouwtoestellen.

Voor ongeveer 75.000 toestellen is vrijstelling van inlevering verleend (NSB'ers en Rijksduitsers), terwijl meer dan 300.000 inwoners hun radio niet hebben ingeleverd. Daarnaast hebben vaardige Nederlanders ongeveer 100.000 'nep-radio's' (zelfgebouwde constructies die op een radio moeten lijken) ingeleverd, waarvoor een gelijk aantal goede toestellen is achtergehouden.

Met uitzondering van de bewoners van het telefoondistrict Gouda, heeft geen enkele landgenoot een schadevergoeding gekregen voor zijn ingeleverde radiotoestel.

GIDI VERHEIJEN

het Radiotoestel in de Tweede Wereldoorlog

Het boek "Het radiotoestel in de Tweede Wereldoorlog" telt 275 pagina's, is geheel in kleurendruk uitgevoerd, heeft een harde kaft en kost 33,50 Euro (incl. verpakking en verzendkosten). Het is uitsluitend bij de auteur verkrijgbaar: E.J.M. Verheijen, Havenweg 74, 6122 EK Buchten, 046-4851847, gverhe@planet.nl.

VOOGDGEDINGEN SWALMEN 1662-1730

Pieter Simons

Een voogdgeding is een bijeenkomst van schout en schepenen (de 'gesworenen') met een groot deel van de mannelijke bevolking (de gezinshoofden), waarbij klachten van de mensen of de buurt ter tafel konden komen. Een voogdgeding werd van tevoren aangekondigd in de kerk (kerckeroep). Daarna werden de mensen op de dag zelf opgeroepen door het luiden van de klokken (clockenslagh). Na het optekenen van de klachten werd er door de schepenen, die een soort gerechtsfunctie hadden, zo mogelijk een beslissing genomen. Soms waren de problemen dan snel opgelost, sommige klachten bleven jaarlijks terugkeren. Van Swalmen zijn vanaf 1662 een aantal voogdgedingen bewaard gebleven. Deze voogdgedingen werden steeds gehouden op de markt bij de kerk, onder de hagendoorn vlakbij de school.

De voogdgedingen geven een aardig beeld van wat er allemaal speelde. We krijgen allerlei soorten informatie: over de verhoudingen tussen adel, kerk, klooster en boeren, over regels m.b.t. het onderhoud van gebouwen, wegen etc., over plaatselijke details die soms nu nog terug te vinden zijn, over mensen van die tijd en over nog veel meer dingen. In grote lijnen viel mij op dat de mensen allerlei vormen van sociale regels hadden, die verder gingen dan de "naoerhulp" zoals velen die nog kennen van vroeger. Ook viel me op dat als mensen in hun recht waren aangetast ze dat makkelijk durfden te zeggen, ook tegen kloosteroversten of tegen de Heer van Hillenraad. Sommige klachten zijn vergelijkbaar met tegenwoordige klachten, andere zijn erg tijdgebonden.

Loe Giesen heeft nauwkeurige transcripties

gemaakt van deze voogdgedingen en deze gepubliceerd in zijn kroniek van Swalmen, Beesel en Belfeld op internet. (www.loegiesen.nl) Ik heb hier dankbaar gebruik van gemaakt.

Enkele van de klachten en soms ook vonnissen vormen de basis van mijn bevindingen. Deze heb ik aan het einde als bijlage weergegeven. Deze selectie is vooral gebaseerd op verscheidenheid, zodat een breed beeld ontstaat van wat er speelde. Uit deze voogdgedingen kan overigens nog veel meer waardevol materiaal gehaald worden. Ze kunnen bijv. ook bij genealogen interessante informatie over voorouders opleveren.

De politieke toestand in Midden-Limburg tussen 1662 en 1730

Voordat de voogdgedingen besproken worden kort iets over de politieke toestand waar Swalmen en omgeving in die tijd mee te maken

had. In 1648 werd de vrede van Münster gesloten, waarmee een eind kwam aan de Tachtigjarige Oorlog. De roerige tijden waren echter nog niet voorbij. In 1665 was er een grote ramp in Roermond: een groot

Foto uit 1902 afkomstig uit het gemeentearchief van Swalmen van de markt. Er werd school gehouden in een gebouwtje waar ook het cachot was. De boog onder dit gebouw leidde naar de kerk. Waar de hagendoorn van rond 1700 zich precies bevond is niet helemaal duidelijk.

deel van de binnenstad brandde af. Ook veel inwoners van Swalmen hielpen in de jaren erna met het puinruimen. In Venlo was een grote versterking waarin veel soldaten gelegerd waren. Deze soldaten waren geen lieverdjes, en de boeren in de omgeving hadden soms last van hen. Maar het werd vooral slecht toen de Fransen in deze contreien in 1672 binnenvielen. Vooral in 1674 veroorzaakten doortrekkende soldaten veel overlast. Op 29 juni, feest van Petrus en Paulus, staken ze diverse huizen en schuren in brand. Toen later de Prins van Oranje met zijn soldaten intrek nam in Hillenraad, leverde dat ook weer kosten op voor de gemeente. In het archief van de gemeente Swalmen lezen we:

7 november 1675

Op verzoek van Albert Meuters, scholtis van de heerlijkheden Asselt en Swalmen, verklaart J. Gilkens dat hij, als raad en momboir van Zijne Majesteit daartoe gecommiteerd door het Hof d.d. 5 juli 1674, baron Schenck van Nydeggen, heer van Hillenraedt, Asselt en Swalmen, voornoemde scholtis Albert Meuters, de schepenen Gerard Martens, Willem Rutsen en Jan Smiedts onder ede heeft verhoord. Zij hebben verklaard dat voornoemde heer van Hillenraad vóór de brand die op 'pridie St. Petri et Pauli' door Franse troepen is gesticht, twee schepenakten ('scabinale acten') gepasseerd ten overstaan van schepenen van Besel en Swalmen, die nog niet 'geïnteresseert' waren [vermoedelijk wordt bedoeld: geprotocolleerd], aan de scholtis heeft gegeven. Deze akten behelsden de schade die de onderdanen van de heerlijkheden Asselt en Swalmen hebben geleden door de 'passage ende repassage' van de Franse troepen, alsmede 'logeringe' van de diverse legers van de Prins van Orange, een bedrag van in totaal 7.322 rijksdaalders boven op hetgeen ondergetekende persoonlijk ter plekke heeft opgenomen. De beide genoemde akten zijn door de brand ten huize van genoemde scholtis Meuters in as opgegaan. Een kopie van deze akte heeft de raad en momboir nog in bezit; het origineel heeft hij aan de baron Van Nydeggen om zich daarmee conform ordonnantie van het Hof te bedienen prove consily.

RAL Maastricht, SA Swalmen en Asselt (01.010), inv.nr. 234.

In Roermond, net een beetje opgekrabbeld na de stadsbrand, waren in deze zelfde tijd veel solda-

ten ingekwartierd. Elke inwoner diende soldaten op te nemen, m.u.v. geestelijken en overheidsdienaren als magistraten en schepenen. Uit een studie van Coretta Wijbrans (Maasgouw 117, 1997, pag. 77-88) blijkt, dat er per woning gemiddeld vier soldaten waren ingekwartierd in de stad! In 1678 werd vrede gesloten en vertrokken de soldaten weer.

Tien jaar later was het weer raak. De Fransen begonnen weer een oorlog. Aan de Hollandse zijde vochten toen ook veel Duitse soldaten mee, van wie sommigen tot in de vroege negentiger jaren van de zeventiende eeuw in onze contreien rond bleven zwerven. Nederland, tijdens de 80-jarige oorlog tegenstander van Spanje, werd nu in de strijd tegen Frankrijk juist diens bondgenoot. Venlo werd een van de versterkte Hollandse steden.

In 1701 en 1702 was er weer veel schade door doortochten van Franse troepen. 28 juli 1702 werden een aantal huizen van Swalmen door de Fransen platgebrand. (Het huis van Herman Heuskens, van Gelisken Heuskens, van Hendrick Bulders inclusief stallingen, van Areth Heinen inclusief brouwgetouw en stallingen, van Peter Heuskens, van Jan Heuskens, van Geurt Smeets en Joannes Willems, van Gerard Janssen en van de weduwe Lenard Custers. Zie in de kroniek van Loe Giesen 13 september 1705, waar de vergoeding geregeld wordt). Bij Rijkel staken de Fransen de Maas over. In hetzelfde jaar nog werd het hele gebied door Hollandse troepen veroverd. Prins Nassau van Saarbrücken sloeg bij de belegering van Roermond zijn hoofdkwartier in Hillenraad op. O.a. 278 eiken en 82 vruchtbomen werden gekapt. Van twee volle schuren graan van boerderij 't Spick in Boukoul werden tenten gemaakt. Grachten om de boerderij lieten ze leeglopen om makkelijk de vissen te kunnen vangen. Bewoners van Swalmen verschansten zich achter de poort op het kerkhof, beschermd door Swalm, kerk en poort. Toen de soldaten dreigden de kerk te plunderen stonden de gevluchte Swalmenaren hun meegenomen karren af (Maas- en Swalmdal 1988 pag.77-89).

In 1713 volgde een herverdeling van de hele regio tussen Nederland, Oostenrijk en Pruisen. Roermond en Swalmen kwamen bij Oostenrijk.

Beesel, Belfeld en Venlo bij Nederland. Tegelen kwam bij Pruisen. Vanaf die tijd bleef het in Swalmen en omgeving tot aan de Franse inval van 1792 relatief rustig.

Moeilijke jaren voor de mensen in de periode van de onderzochte voogdgedingen waren dus vooral 1674-1678 en 1701-1702. Het is begrijpelijk dat er juist van die jaren geen verslagen van voogdgedingen bewaard zijn gebleven. Waarschijnlijk zijn er toen helemaal geen voogdgedingen geweest. In latere periodes waren de voogdgedingen jaarlijks, meestal in mei. Soms werd er verwezen naar een vorig voogdgeding, zoals in 1672, waar men verwees naar het vorige geding van 1670. Zo hebben we een indruk van de frequentie van de eerdere jaren.

De voogdgedingen

Voorbeeld van een aanhef van een verslag van een voogdgeding:

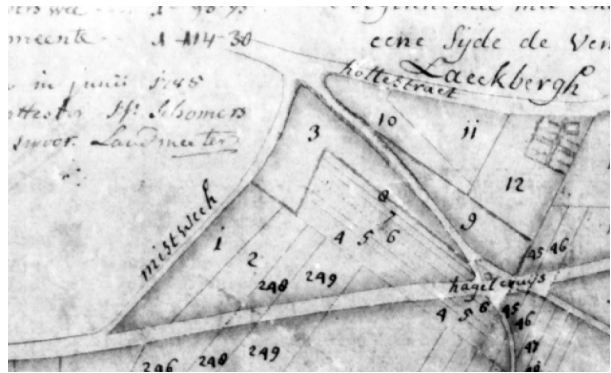
Voogtgedingh binnen Swalmen gehouden voor die schoole onder den hagendooren den 14 may 1700 naer voorgaende kerckenroep ende kloekenslagh. Wat zijn nu de bevindingen na het lezen van deze voogdgedingen? Je krijgt vooral een indruk van de toestand van de wegen, het boerenbedrijf, het sociale leven en de functie van adel en kerk. In Swalmen speelt uiteraard ook alles wat met water te maken heeft een grote rol.

Onderhoud van wegen

Rond 1700 waren er in Swalmen uitsluitend zandwegen. In de dorpskern zelf zal het onderhoud wel goed geweest zijn, maar in de buitengebieden was het vaak erbarmelijk. Hier werd heel veel over geklaagd. Diverse klachten gaan over het feit dat de weg vol kuilen zat, ontstaan doordat mensen zand wonnen op de plaats van een weg. Dat was natuurlijk makkelijk, zand graven in een zandweg, een stuk makkelijker dan wanneer je eerst hei moest ontginnen. Soms werd er zelfs turf gestoken, die blijkbaar aanwezig was in de ondergrond van een weg. Een keer was er een klacht over een boer die een mestvaalt had aangelegd op een openbare weg!

Akkerland en vee

Een tweede veel voorkomende klacht betrof het vernielen van akkerland. Boeren legden soms

smalle wegen aan door hun land om mest over uit te rijden, de zogenaamde "mistwegen". Dit waren smalle wegen, voornamelijk gebruikt voor dat doel. Mest uitrijden gebeurde enkele keren per jaar, het was de meest toegepaste manier om de grond vruchtbaar te maken. Koeien stonden op stal op heideplaggen. Als deze doordrenkt waren met mest kwam er een nieuwe laag plaggen bij, de koeien stonden zo op een gegeven moment tot bijna aan het plafond. Dan werd het tijd om mest te gaan rijden. Maar schaapherders liepen met hun kudde op weg naar de hei ook over deze 'mistwegen'. Die was natuurlijk veel te smal voor al die schapen. Dus ook een deel van de akker werd vertrapt. Een keer kwam er een klacht dat jonge kinderen schapen hoedden. Die waren niet in staat om de schapen in toom te houden, waardoor veel vernield werd. Wat ook vaak gebeurde was dat er onenigheid was over de grens van omploegen. De pachter van de Asselterhof, de grootste pachtboerderij van Swalmen, in bezit van de heer van Hillenraedt, lag voortdurend in de clinch met de pachter van Beeckerhof. Beeckerhof was een pachtboerderij in bezit van het karthuizerklooster van Roermond. Er was doorgeploegd tot een stuk grond wat van de een was. Ook waren er veel klachten over omheiningen die stuk waren. Of de valderen (valhekken) die nodig gerepareerd moesten worden. Veel vee ontsnapte en liep op het verkeerde weiland. Een klacht kwam van Jan Meuter die in het centrum van het dorp woonde en last had van de rondlopende varkens van de boerderij Beeckerhof. Geëist werd dat de varkens niet van het terrein konden ontsnappen. Er waren vaker klachten over deze varkens, bijvoorbeeld dat ze graasden op gemeenschappelijke grond die daar niet voor bedoeld was. Ze moesten oftewel op eigen terrein blijven, of ze moesten naar de Bosberg. Daarnaast hadden de boeren

vaak last van wilde dieren en vogels. Konijnenplagen, spreuwenplagen, ganzenplagen, zelfs duiven van andere eigenaren waren tot last. Gevraagd werd om dieren te mogen afschieten. Ganzen die vertoefden op het land van de kasteelheer, maar van daaruit ook omliggend land onveilig maakten, wilde men afschieten tot op het land van de kasteelheer, maar die moest daar dan eerst toestemming voor geven.

Het dorp als commune

De inwoners van Swalmen leefden in veel opzichten in een soort commune. Veel dingen werden gedeeld, ook werd er aan veel dingen samen betaald. Zo was bijv. de Bosberg van iedereen. Varkens werden gehoed op de Bosberg door een gezamenlijk betaalde varkenshoeder. Maar er waren klachten dat sommige mensen zelf hier hun varkens gingen hoeden, tegen de afspraak in, en dan ook niet meebetaalden aan het salaris van de varkenshoeder. Dat was asociaal en werd openlijk afgekeurd. De Bosberg was overigens een gebied dat al in de Middeleeuwen die functie had. Ook boeren van Brügg en Bracht mochten daar varkens hoeden. Dit was afgesproken in de zogenaamde bosrol. (*Mocht het gebeuren dat er eikels ('Eijcken') in het woud zijn, dan zullen de schepenen van Swalmen naar de Brachtse zijde gaan en de varkens in het bos brandmerken ('und borren die fercken op den waldt')*) en twee schepenen van Brachter zijde zullen de varkens van Swalmen brandmerken. Maar in de loop van de tijd werd deze afspraak vergeten. Ook bij deze voogdgedingen weer klachten dat mensen van Brügg varkens van Swalmen snaaiden. In de 19e eeuw ontstond zo zelfs een heuse 'bosoorlog'!

Ook waren er afspraken over het gemeenschappelijk onderhouden van wegen, steegjes, beken en sloten. Als iemand nooit meedeed werd hij hier tijdens een voogdgeding in het openbaar over aangesproken.

Dan waren er de gemeenschappelijke bleekweiden. Die werden gebruikt om de was te laten bleken en drogen. Een klacht ging over het klandestien bepoten van zo'n bleekweide met wilgen. De schepenen gelastten de betrokkene deze wilgen binnen 14 dagen weer weg te halen.

Verder hadden de mensen gezamenlijke water-

putten. Een klacht ging over het ontbreken van zo'n put. Dit werd gehonoreerd: de gemeente zou zorgen dat er een put werd gegraven. Ook was er een klacht over het niet open houden van een straatruij door een buurman. Dat was blijkbaar een gezamenlijke verantwoordelijkheid.

De tiendheffers (in Swalmen vooral de heer van Hillenraad en enkele kloosters) dienden te zorgen voor dekhengsten, dekstieren en dekvarkens. Ook voor ijzeren eggen om het land te bewerken. Hier werd dan door degenen die tienden betaalden gezamenlijk gebruik van gemaakt. Een veel terugkerende klacht was dat de tiendheffers hier niet voor gezorgd hadden. Verder werd er geëist dat een dekstier niet in een weiland werd gezet waar hij alles kapot maakte, maar in een stal.

Mensen die dicht bij de kerk woonden, hadden de gezamenlijke taak om bij onweer de kerkklokken te luiden. Dan werd iedereen er op geattendeerd om voorzorgsmaatregelen te nemen. Onweer was gevaarlijk, huizen konden snel in brand raken. Als iemand verzuimde om dat te doen, dan moest hij al zijn burens op een pint bier trakteren, gezamenlijk te nuttigen.

Als er een natuurramp was geweest zoals hagel of overstromingen, dan werd het gebied geïnspecteerd door onpartijdige functionarissen van naburige gemeenten en dan werd er vermindering of vrijstelling van belasting aangevraagd bij het gerecht in Roermond. In deze tijd speelde een klacht dat de inwoners van de Lanck dachten op vermindering van belasting recht te hebben. De schepenen vonden dat ze daar nu eindelijk maar eens over moesten ophouden.

Een andere opvallende klacht betrof het feit dat een buur bomen had gepoot dicht bij het huis van een ander, waardoor licht werd weggenomen. Licht in huis was uiteraard belangrijk. De ramen waren toch al klein en kaarsen duur. Elk sprankje zonlicht was dus belangrijk.

Adel en kerk

Sommige klagers richtten zich rechtstreeks tot de heer van Hillenraad, die overigens ook meestal aanwezig was bij zo'n voogdgeding. Deze heren waren in het bezit van een dwangmolen, d.w.z. waarschijnlijk een watermolen waar de boeren

verplicht waren om gebruik van te maken. De heren inden daarover dan belasting. Dit was waarschijnlijk duurder dan wanneer men gebruik maakte van andere molens. De boeren wilden wel eens weten of ze dat echt moesten doen. "Hij moest de akte waar dat stond maar eens laten zien," ze geloofden er niks van. De heer van Hillenraad weigerde om deze te laten zien en zei dat hij dat recht al had sinds mensenheugenis. Twee jaar later, bij een volgend voogdgeding werd de klacht herhaald, met hetzelfde resultaat. Een enkele keer gaf de heer ook iets toe, bijv. als er een weg was vernield door toedoen van zijn ondergeschikten. Behalve dat de heer van Hillenraad een dwangmolen had en waarschijnlijk nog meer van dat soort zaken, benoemde hij ook de pastoor. Adel en kerk waren zo twee handen op een buik. Maar hij had ook plichten. Zo moest hij bijv. zorgen dat er bij zijn molen een schuur of luifel kwam, waar de paarden konden schuilen als de boer wachtte tot het meel gemalen was. Ook hier was een klacht over, dat deze schuur tegen de afspraak in ontbrak. Waarschijnlijk was deze in de loop van de tijd verval len en afgebroken en niet opnieuw opgebouwd. De kerk bezat ook grond, zowel die van Asselt als die van Swalmen. De kerkmeesters van Asselt hadden ook af en toe een conflict met de kartuizers. Hun landerijen grensden aan elkaar. De kerkmeesters beweerden dat de kartuizers hun schapen niet binnen de hekken hielden. De kartuizers schoven de schuld op Asselterhof, een boerderij van de heer van Hillenraad. Niemand bekende schuld, hier konden de schepenen dan ook weinig mee. De grond die bij de pastorie van Swalmen hoorde, gingen de mensen als een soort gemeenschappelijke grond zien, waar ze wilgen op gingen poten. Wilgen waren erg belangrijk, je kon er allerlei dingen mee maken, van manden

tot het gebruik in de bouw van een huis. Het hebben van wilgen was zelfs een tijdlang belast. Maar ook hier weer een klacht: daar was de grond van de pastoor niet voor bedoeld! Uit een klacht bleek dat het kartuizerklooster de plicht had om de kerk van Swalmen te onderhouden en van versieringen (ornamente) te voorzien, hetgeen blijkbaar niet gebeurde. De pastoor vroeg ook om geld voor het herstellen van kapotte ommuringen aan de gemeente, dit was blijkbaar iets dat door de gemeente betaald en gedaan moest worden. Ook moest er geld komen voor de dorps school, die nodig onderhouden moest worden. Een belangrijke functie van de kerk was ook de klok, die je al van verre kon zien. Als die kapot was waren de mensen onthand, ze wisten niet hoe laat het was. Een klacht ging over de kapotte klok.

De Swalm, vissen, visvijvers, vismarkt

Er werd veel gevisd in Swalmen. De grachten rond Hillenraad en de Spick bijv. zaten vol met vis. De karthuizers lieten een grote visvijver aanleggen bij Beeckerhof, waardoor ze in eerste instantie een weg vernielden. Ze beloofden deze weg om de vijver heen opnieuw aan te leggen. Swalmenaren gingen 's nachts stiekem vissen in deze vijver, en daarbij vernielden ze ook nog eens heggen. Verder kon er gevisd worden in de Swalm en in de Maas. Maar ondanks de grote hoeveelheid vis mocht er in Swalmen geen vis verkocht worden, want dat was een marktrecht dat exclusief voor Roermond was. De vis moest dus naar de markt van Roermond. De schepenen vroegen zich af of er toch niet ook wekelijks een kleine markt voor de ingezetenen gehouden zou kunnen worden. Verder waren er klachten over het afbatten van de Swalm, waardoor deze sneller overstroomde. En ook waren er diverse klachten over het slechte onderhoud van loopbruggen (vonderen).

Bijlage

Voorbeelden van enkele klachten van een aantal voogdgedingen

- De gezworenen klagen op verzoek van de naburen dat men heeft begrepen dat de korenmolen een dwangmolen zou zijn, hetgeen hen onbekend is, en zij verzoeken om documenten te overleggen waaruit dit zou blijken ('wort oock

becroont bij de geswoerens op versueck der naebuere dat /:soo men verstaen heeft:/ de coeren muelen een dwanck muelen soude wesen, twelck hun onbekent is, oversulcx versuecken exhibitie der documenten waerbij sulcx soude blijcken') (1668, zie ook 1670).

- De gezworenen verzoeken namens de naburen om een veehek te hangen 'aen Mansvoet' op de Heij om zodoende het veld te 'bevreyen' en grotere schade te voorkomen. De gezworenen verzoeken namens de naburen om er voor te zorgen dat de koeien en schapen uit alle broeklanden zullen blijven en de herder zullen volgen (1668).

- Gordt Slabbers klaagt dat de Swalm niet wordt geveegd aan het Bremmers Cempken boven aan gen Houdt tussen het land van hem zijn consorten enerzijds en Goossen Gielen en consorten anderzijds, aan de zijde van Hillenraedt, waardoor de Swalm hier helemaal is dichtgegroeid; hierover is reeds vaker geklaagd (1668).

- De naburen van Asselt clagen dat den gemeinen wegh comende van Asselt gaende naer den Meulenwegh te nau is, versoeckende dat daerinne versien mach worden en dat verboden sal worden dat niemant met eenige schapen sal drijven over dat mistwegskan dat van den Heisters badt naer de O in geet (1669).

- De kerkmeesters en naburen van Assel verzoeken om in de kerk af te kondigen dat iedereen die wilgen of andere aanplant heeft staan in het broek [genaamd] de Koeckensbergh [of staat er: Hoeckensbergh], welk houtgewas enkel toebehoort aan voornoemde kerk, deze aanplant binnen een maand moet ruimen. Tevens verzoeken zij van het gerecht toestemming om deze aanplant 'metten clockenslagh te moegen afhouden' en een verbod af te kondigen om hier nog langer bomen aan te planten.

- Casper Boomen klaagt dat de openbare weg die van Bruggen naar Ruremunde loopt aan de Boeckensdries wordt 'vuytgeladen' en dat de Lieckwegh die van de Boeckcoel naar de kerk loopt 'vytgegraven ende doergestecken' is en bijna door het erf van de heer loopt. De heer zegt toe dat hij de weg aan Boeckensdries zodanig zal herstellen dat daarover geen klachten meer zullen zijn. De 'vuytlaedinge' die aan de weg van de Boeckcoel is gedaan, is niet door de heer gedaan. Door de 'vytlaedinge' zijn diverse bomen die zijn eigendom zijn, omgevallen, en de heer verzoekt hiervoor een vergoeding (1670).

- De naburen van de Cropperstraet klagen dat de halfmannen op Beeckerhoff en Noenhoff weigeren om hun vee te hoeden ('te heerden') op de Bosch; zij verzoeken om hen te verbieden hun varkens en schapen op de gemeentegrond te hoeden of bij in gebreken blijven deze beesten te mogen opdrijven (1686).

- Jan Bongarts c.s. in name als boven klagen dat de tiendheffers de gemeenschap niet voorzien van een 'verre, beer ende eenen sprinckhenghst' zoals wel behoort te gebeuren en ook in buurgemeenten gebruikelijk is (1686, zie ook 1697).

- Jan Bongarts c.s. namens de gemeente klaagt dat de paters kartuizers in gebreke blijven 'de kercke tot Swaemen te doen versien van de noodighe ornamenten ende van de selve te helpen onderhouden' zoals zij verschuldigd zijn (1686).

- De gezworenen namens de gemeente zeggen dat de school niet wordt onderhouden van de gemeente, met het verzoek hierin te voorzien (1686).

- De naburen klagen dat sommige particulieren hun varkens niet met de varkenshoeder ('swijnen') mee sturen, met het verzoek dat zij desondanks de helft van diens loon zullen moeten betalen (1686).

- De gezworenen als voren klagen dat de halfman van Beeckerhoff zijn vee zelf hoedt en niet met de gemeenschappelijke herder ('dat den halffman van Beeckerhoff niet en sal hoeden mit sijne beesten dan dat hij sal heerden mit den gemeynen heirde van die gemeynschap en niet in particulieren'). De gezworenen klagen namens de gemeente dat iedereen zijn schapen en varkens als van ouds op zijn eigen erf moet houden of deze met de gezamenlijke herder moet laten hoeden; zij protesteren tegen de schade die anders ontstaat (1687).

- Den selven heere pastoor becroont dat de kerkbruggen niet behoorlick en sijn gerepareert, versoeckt remedie. Den selven pastoor claeght dat de kerckhoffsmoeyr begint te vervallen, versoeckende dat deselve magh worden gerepareert (1697).

- Jan Meuter claeght dat de verckensweynen van Beeckerhof ende Boeckesdries commen mit hunne verckens binnen het dorp alhyer ende dat terwyl der voorss. sweynen spe..en de verckens de moesgaerden bederven, versoeckt remedieringe. Den heere rentmeeester Wijhers claeght datte meulendijcken door de verckens soo daer op

gedreven worden, worden bedorven, versoekt remediering (1717).

- De naebuyren van 't Cropper hontschap claegen dat dye van Elmpt 82 van hunne koyebeesten den 23 mey lestleden van den bosch hebben ewegh gehaelde ende drye daegen aldaer gehouden nyettegenstaende dat sij op geoorloofde plaetsen hadden geweydt, vraegen vergoedinge van schaede ende intressen deswegen geleden (1719).

- De geswoorens claegen dat sommige naebuyren kleyne coppelkens schaepen sijn houdende ende dye door kleyne kinderen laeten hoeden, waerdoor veel schaeden int veldt wordt gedaen, wye oock door deselve de koye beesten laeten leyden op de wegen, opt veldt ende anderssints, versoeken daerinne remediering (1720).

- Niet voogdgeding, maar schriftelijke klacht: Buijckman schrijft dat de prior van de karthuizers er over heeft geklaagd dat de aanplant en de heggen rond de Beeckerhof worden vernield door Swalmenaren die in de kleine wijher achter de nieuwe grote wijher aldaar gelegen bij nacht en ontij "met werp, cleeffgaerens ofte andere vischgetouw" de vissen uit het water proberen te halen. In de kerken van Swalmen en Asselt wordt door de bode aangekondigd dat dit wordt verboden op straffe van 3 goudguldens per overtreding

(1722, zie ook 1668).

- Den selven gesworen geclaeght over de groote mennichte van konijnen, als spraenen [spreuwen], dewelcke in soo mennichvuldigheyd sich ophieler in het Hoever broeck ende met geheele vluchten waeren vliegende op de vruchten, dat de selve geheel waeren bedervende ende affgegeeten, versoekende dat aen de naebuieren mochte worden verleent permissie om deselve doot te schieten. T'gericht verclaert dat hierover sal worden geschreven aen sijne excellentie den heere deser heerlijkheyden (1725).

- Deselve geswoorens hebben oock clachtelijck te kennen gegeven dat de nabuieren van de kercke alhier soo negligent ende onachtsaem sijn, in luyden ende trecken van de klokke tijde van donder ende onweder, versoekende dat daerinne magh worden voorsien. Wordt de kercke nabuieren belast promptelijck de clocken te trecken ende te luyden tijde van donder ende onweder, op pene van een kintier bier door een ieder niet comparerende nabuer te verbeuren ende door de comparerende nabuieren gesaementlijck te verteeren, actum ut supra (1729).

Zie voor de volledige afschriften van de voogdgedingen www.loegiesen.nl

HET LIMBURGS IS DE KORTSTE TAAL VAN ONS LAND EN DUS DE MEEST EFFICIËNTE

<i>Nederlands</i>	<i>Zjwaams</i>	<i>Beesels en Ruivers</i>
Dit behoort tot de mogelijkheden	Det kèn	Det kèn
Hieromtrent kunnen wij u geen enkele zekerheid bieden	Doe wèts mer nootj	Doe wèts mer noeëts
Zou u dat eens willen herhalen?	Waat?	Wie?
Zulks ben ik geenszins van plan	Ich dink 't neet	Ich dach 't neet!
Ligt dat in de lijn der verwachtingen?	Zooj 't	Zoe 't?
Hiermee denk ik geen problemen te ondervinden.	Gèn meutje	Gèn meujte
Dit wordt door mij als bijzonder spijtig ervaren	Dets zunj	Des zunj
Hetgeen u mij vertelt, verbaast mij ten zeerste.	Waat zaes se?	Wat zaes se?
Deze informatie is geheel nieuw voor mij.	Dao weit ich nieks van	Dao weit ich nieks van
Ligt dat binnen het kader van uw bevoegdheid?	Moog det waal?	Moog det waal?
Ik heb hierover een enigszins afwijkende mening	Neet waar!	Neet waar!
Het leven van een Limburger gaat niet over rozen	't Is get	't Is get

Stof tot nadenken: Met het Limburgs als voertaal kun je 80% bezuinigen op de tijd die je doorbrengt met werkbesprekingen!!

Of te waal: In 't plat höbs se rapper gedaon.